

KOTTEN

UITGAVE
NJN

HERDRUK 1988

0616/

Nb. -78
Ned
RACCAR
5-1-18
Elo

K O T T E N

zoals de N. J. N. het zag

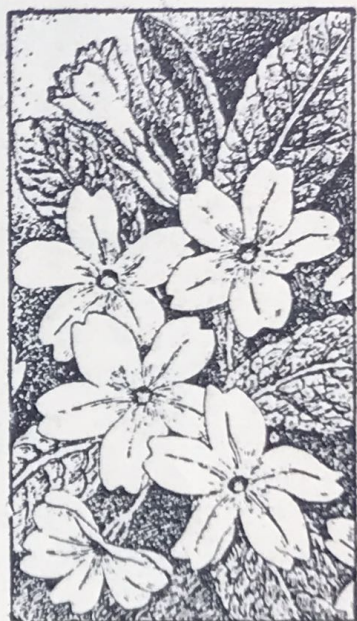
Onder redactie van
Victor Westhoff en Huib de Miranda

Medewerkers:

J. G. ten Houten A. Th. zn.,
Dr. A. ten Houten-Pannekoek,
Han Alta, Gerard Baerends,
Aart Brouwer, J. Kamermans,
H. ten Kate, Ir. W. G. v. d. Kloot,
Dolf Lanz, Wim Margadant,
A. Punt, Drs. F. Tjallingii en
vele anderen.

Met een voorrede van
Dr. Jac. P. Thijsse

EX LIBRIS

J.H.N. PIJFERS
„De Donck”
Koeriershoek 15
7021 ET ZELHEM

Uitgave van de
Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie 1938.

Opgedragen aan de nagedachtenis van
Mr. A. Th. ter Houten

Fotografische herdruk

© Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging

-
Jeugdbondsuitgeverij

-
Staring Instituut

1988

Natuurhistorische Bibliotheek, onder redactie van

H.D. van Bohemen, D.A.G. Buizer en A. Littel.

Uitgave nr. 48

ISBN 90 5011 021 5

Een Woord Vooraf.

Vijftig jaar geleden wisten we in Holland wel, dat de Gelderse Achterhoek rijk was aan natuurschoon en menigeen kende de Lochemse berg, de bossen en lanen van Ruurlo, Vorden met zijn Wildenburgh, het land van Keppel, de Slangenborg en Montferland, Hettenheuvel en misschien ook wel Terborg en Varsseveld. Maar Winterswijk, dat lag daar zo helemaal in de achterste Achterhoek en de aardrijkskundeles gewaagde van export-slagerijen, wat niet heel opwekkend of aantrekkelijk was.

Tegen het einde van de negentiende eeuw echter kwamen er af en toe heel prettige artikeltjes te voorschijn van een onderwijzer, G. J. Meinen, later hoofd der school te Kotten, waarin hij vertelde van vlinders, vogels en bloemen uit dat land van Winterswijk en wij maakten kennis met zulke plaatsen als het klooster bij Bredevoort, de buurt van Corle en Miste en — dat was nog in 1909 — met het Korenburgerveen.

Al eerder was ik, geprikkeld door Meinen's stukjes, dien hoek uit geweest en had genoten van het Vossenveld en de Ratumse beek, een beek, die ik nog liefheb boven alle andere beken; waarom, dat kan ik niet zo gauw precies uitleggen.

Maar Meinen's „Korenburgerveen" dat was de eigenlijke openbaring, gevolgd als het werd door zijn artikelen over Buskers, Stemerdink, Aalderink, Bekendelle, enz.

Inmiddels was ook in 1903 de Dienst der Rijksopsporing van Delfstoffen in Nederland ingesteld. Deze dienst werkte vooral in Zuid-Limburg en in het Winterswijkse en het werd nu algemeen bekend dat het stukje „rand van het Munsterse bekken" in Nederland een bonte staalkaart was van geologische formaties. Het welbekende profiel van de Winterswijkse ondergrond van Waterschoot van der Gracht dateert van 1910. Van her en der kwamen nu de liefhebbers opdagen en Beking, Kotten, Wil-linkbeek, Ratumse beek, Vosseveld en Winterswijks „marmer" werden welbekende geluiden.

Meinen bekeek natuurlijk het hele geval en met hem Mr. A. Th. ten Houten. Ik zegen altijd de dag dat ik ten Houten in Winterswijk ontmoette, want hiermee begon de bemoeiing van Natuurmonumenten met het Winterswijkse, Zonder ten Houten zou

er nooit iets gekomen zijn van de aankoop van het Korenburgerveen en van Buskersbos. Ten Houten, als bestuurslid van Natuurmonumenten, hielp nog onvermoeid om ons bezit in het Korenburgerveen uit te breiden tot het hele komveen, dus met het Vragender en Meddose veen erbij. Daar zijn wij een heel eind mee opgeschoten, maar helaas nog niet klaar. En in 1932 ontviel ten Houten ons door de dood, een onherstelbaar verlies.

Maar het gebied van Winterswijk staat nu in ons besef gelijk met het allerbeste en allermooiste natuurschoon in ons land. Indien de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland honderdduizend leden telde inplaats van een schamele twaalfduizend, dan zou het landschap van Korenburgerveen, Bekendelle en het Woold al wel grotendeels veilig zijn.

Doch laat ons niet wanhopen. Het komt er vooral op aan, dat het belang en de betekenis van deze streek duidelijk wordt beseft. We hebben nu de getuigenis van vele natuurkenners over een periode van meer dan veertig jaren. Maar allerlei gevaren dreigen en daarom is het goed, dat de stem der natuurvrienden luider klinkt en dat zij bereid zijn tot daden.

Daarom verheug ik er mij over dat de N.J.N. zich sedert enige jaren „genesteld” heeft in het Kottense en zich er nu voor altijd thuis voelt. Daardoor wordt aangetoond welke zeer grote waarde deze streek heeft voor onze volksopvoeding, onze volkskracht. De jongeren, die hier aan het werk zijn, zoeken niet alleen hun eigen genot, hun eigen lering, maar zij werken voor de toekomst, hun eigen toekomst en die van hun nazaten.

Nederland moet „bewoonbaar” blijven, het nageslacht mag niet ondergaan in verveling en vervlakking.

Nu is dit boek over Kotten mij uiterst welkom als getuigenis van de jongeren, als de roep tot ons allen om de jeugd, die met hoge idealen is vervuld, de gelegenheid te verzekeren moedig te kunnen streven naar de verwezenlijking ervan.

Dit boek is nog maar een begin, het bevat schone beloften voor latere en ik wil besluiten met de praktische wens, dat nieuwe drukken de schone ontwikkelingsgang moge verkondigen van de werkzaamheid van de N.J.N. in een der fraaiste delen van Nederland.

JAC. P. THIJSSÉ.

Kotten en de N. J. N.

Het is nu twaalf jaar geleden, dat de kampcommissie van de N.J.N. met haar handen in het haar zat over de vraag, welke streek van ons land voor het aanstaande zomerkamp zou worden uitverkoren. Juist op het goede ogenblik kwam toen een brief van Mr. A. Th. ten Houten uit Winterswijk, die de Bond voorstelde in de zomer van 1926 aan de Duits: grens bij Kotten te komen kamperen.

Die streek was voor ons nog vrijwel onbekend, het was dus met gemengde verwachtingen dat onze bondsvoorzitter en secretaris met Pasen 1926 de streek gingen verkennen.

Landschap en natuur overtroffen echter alle verwachtingen en het is dan ook niet te verwonderen dat het kamp een overweldigend succes werd.

Veel steun kregen we van de bewoners van de kampboerderij, de familie Roerdinkholder. Vooral in latere jaren werd de verhouding tot moeder Dina, Hendrik en Janna steeds hartelijker en tenslotte groeide hieruit een vriendschap, die van kampgeneratie op kampgeneratie overging.

In de loop der jaren — na 1926 — deed zich de behoefte gevoelen aan een vaste kampplaats, waarvoor toen natuurlijk Kotten werd uitgekozen.

Sinds 1929 werden daar elk jaar een of meer kampen gehouden.

In de eerste jaren hadden we bij onze onderzoekingsstochten in dit zo ontzaglijk rijke land veel te danken aan de enthousiaste medewerking van Mr. ten Houten, die de streek kende als geen ander en die ons op veel excursies vergezelde en ons allerlei mooie plekjes wees.

Ook de Kottense onderwijzer, meester Meinen, was een geestdriftig natuur-liefhebber en dwaalde vaak met ons door het weelderige Bekendelle, of ploeterde mee door de Kottense beek.

Beiden zijn thans overleden, maar wij zullen nooit vergeten hoe zij ons hebben geholpen.

Steeds beter leerden wij het terrein kennen. We leerden bouw en ontwikkeling van het landschap en zijn plantengroei begrijpen, we ontdekten de wisselwerking tussen natuur en cultuur, het belang van de menselijke samenleving voor de landschapsvorming en daardoor ook leerden we ons interesseren voor die samenleving zelf.

Verschillende biologenkampen en het leiderskamp voor natuurstudie, die hier dank zij de N.J.N. terecht waren gekomen, vormden op hun beurt weer een leidraad voor nieuwe wegen in onze kampen.

En toch raken we hier nooit uitgekeken, alleen al door de sterke ledenwisseling van de Bond, waardoor steeds de meeste kampdeelnemers Kotten voor de eerste of tweede maal zien.

Uit de behoefte om de ervaringen van de afgelopen tien jaar vast te leggen, kwam in 1935 de gedachte voort, een „Kottenboek“ uit te geven. Het was allermintst onze bedoeling een wetenschappelijke streekbeschrijving samen te stellen; wij wilden alleen getuigenis afleggen van ons enthousiasme voor dit heerlijke land en een overzicht geven van alles, wat we in de loop van de jaren ontdekt hebben. Daardoor kan het boek een gids zijn voor degenen, die het ingewikkelde Kottense land nog zullen betreden.

Nog een tweede doel hebben we met de uitgave van dit boek voor ogen. Onze prachtige Oostelijke Achterhoek wordt, evenals vele streken van ons land, door allerlei gevaren bedreigd. Werkverschaffing, normalisatie, lintbebouwing, aanleg van villaparken, ontginning, industrie, plannen tot mijnbouw, toerisme en tal van andere cultuurverschijnselen bedreigen steeds meer mooie plekjes met de ondergang en bederven het karakter van de streek. Natuurbescherming is

hier dringend noodzakelijk. Wat daarvoor tot nu toe is gedaan, is met de waarde van de streek allermint in overeenstemming. Elders in dit boek hopen we dit nader toe te lichten, op deze plaats willen we er alleen op wijzen, dat hier voor de overheid, voor de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland en voor de bond Heemschut nog een grote taak is weggelegd. Wij N.J.N.-ers, die het Kottense land hebben leren kennen en liefhebben, achten het onze plicht aan de bescherming ervan mee te werken en wij hopen dat de uitgave van ons „Kottenboek“ hiertoe zal bijdragen.

Uit een oogpunt van natuurbescherming is het ook, dat we dit boek niet in de boekhandel verkrijgbaar wilden stellen, maar het in besloten kring verspreiden. Moge Kotten bewaard blijven voor het lot van andere streken, die — vaak na de uitgave van een enthousiaste streekbeschrijving — overstelpt werden met toeristen en daardoor voorgoed bedorven werden.

Tenslotte nog een enkel woord over het boek zelf. Tekst, illustraties en omslag zijn geheel het werk van leden en oud-leden van de N.J.N. Het is hier de plaats, om allen, die aan de totstandkoming hebben meegewerkt, hartelijk te bedanken; in de eerste plaats Dr. Thijsse, die een woord ter inleiding schreef, en het Instituut voor Vegetatie-Onderzoek in Nederland, dat ons bereidwillig alle gegevens over de Winterswijkse flora ter beschikking stelde. Een bijzonder woord van dank richten we ook tot onze vroegere mede-redacteur Frans Tjallingii, wiens hulp en raad bij het voorbereidend werk van grote waarde is geweest; helaas zag hij zich ontijdig genoodzaakt, zich uit de redactie terug te trekken.

Thans is ons werk geëindigd. Moge het Kottenboek een getuigenis zijn van de hechte en levende band tussen Kotten en N.J.N.! Dan is ons doel bereikt.

Utrecht, Januari 1938.

DE REDACTIE.

Inhoud.

Een Woord Vooraf (Dr. Jac. P. Thijssen)	blz.	3
Kotten en de N.J.N. (Red.)		5
Inhoud		7
Landschap en Volk (V.W. en H.A.)		9
Langs de Beken (V.W.)		33
Kottens grote Beekbossen (V.W.)		
(1. Stermerk; 2. Buskers; 3. Bekendelle en Lintum. Het Woold;		
4. Tenkink en Hesselink; 5. Kösink en de Rozenbeek; 6. Broeke;		
7. Bunnink.)		46
Door Velden en Veentjes, van 't Kamp naar Willink (V.W.)		73
Zwerftochten door Weust en Heksebos (V.W.)		85
Grillen van de Bontzandsteen: Het Vaaltwiesbos (V.W.)		103
De Leemkuilen (W.M.)		105
De grote Venen (H.t.H.)		109
Paddenstoelen in Kotten (J.K.)		128
De Vogel in het Landschap (H.t.H.)		134
Insectenleven in Kotten (G.B.)		143
Vlinders (D.L.)		155
Over kleine Dierkens van Sloot en Plas (A.P.)		163
Geologie (A.B.)		168
Iets over de tertiaire Fossielen van Winterswijk (A.t.H.—P.)		185
Het Klimaat van de Achterhoek (naar gegevens, verzameld door H. ten Kate)		188
Overzichtskaartje	190,	191
Register van Excursieterreinen, enz.		192
Errata		193
Litteratuur		194
Algemeen register		196

Foto's en Tekeningen.

Van Ir. W. van der Kloot zijn de foto's op blz. 8, 11, 30, 47, 49, 55, 57, 66, 68, 70, 74, 77, 78, 84, 100, 106, 118, 121, 123 en 125; van Arie Kole op blz. 141; van Piet Mulder op blz. 76; van Piet Nieuwkoop op blz. 136; van Jaap Swart op blz. 10 en 170; van drs. F. Tjallingii op blz. 18, 24, 28, 36, 38, 62 en 71; van Victor Westhoff op blz. 34.

De cliché's voor blz. 110, 112 en 114 werden ons welwillend in bruikleen gegeven door de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, de cliché's voor blz. 13, 25 en 180 door de redactie van Natura, en voor blz. 176 door de Uitgevers Mij. W. Versluys, waarvoor hierbij onze hartelijke dank.

Van Gerard Baerends zijn de tekeningen op blz. 145—154; van Aart Brouwer op blz. 182, 186 en 187; van Dolf Lanz op blz. 156—160; van Huib de Miranda op blz. 80, 96 en 133; van Arie Punt op blz. 164 en 167.